

**Vilniaus
universitetas**

Savižudiškumas Lietuvoje: ar mes kažkuo išskirtiniai?

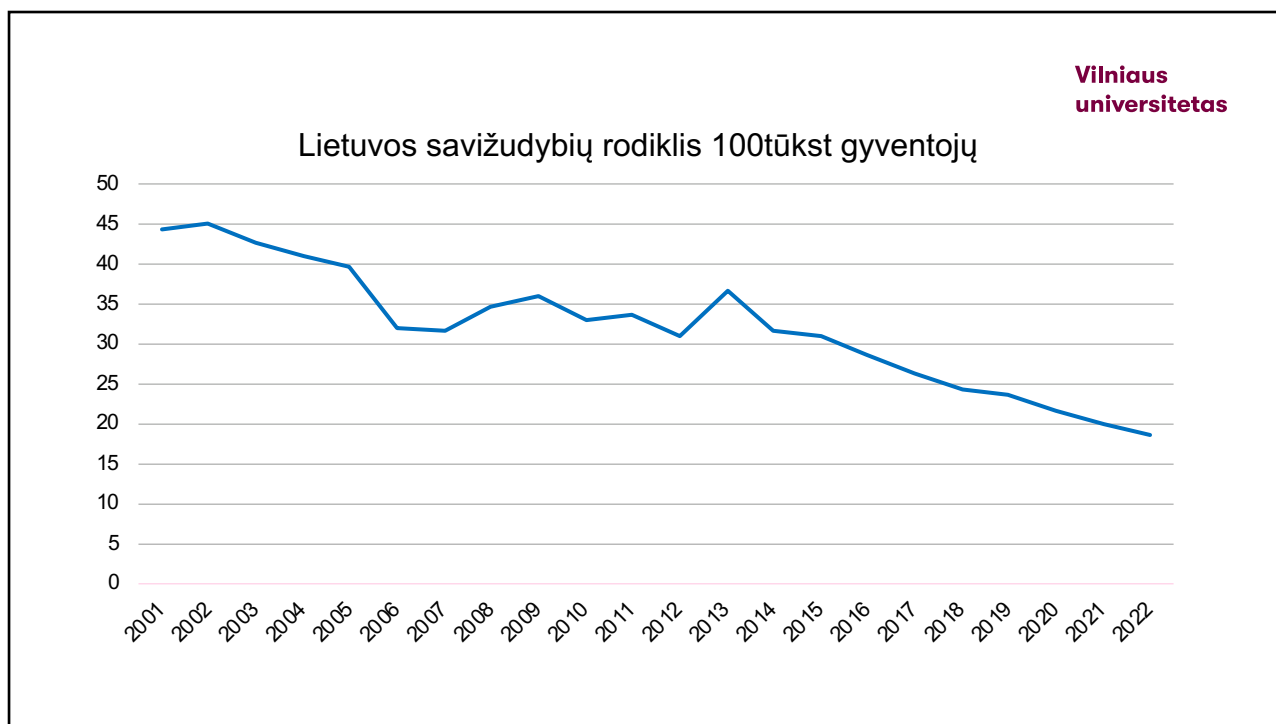
Jurgita Rimkevičienė

Dovilė Grigienė, Said Dadašev, Paulius Skruibis, Danutė Gailienė

*Vilniaus savižudybių intervencijos metodų
konferencija 2023
2023 m. gruodžio 8d.*

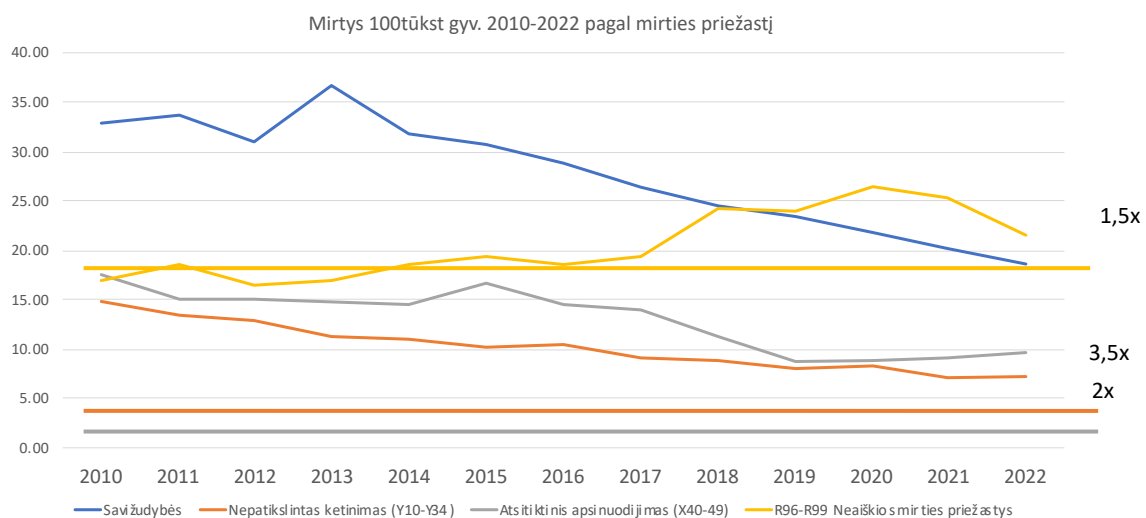
*Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Psichologijos institutas
Suicidologijos tyrimų centras*

1

2

Savižudybių statistikos tikslumas

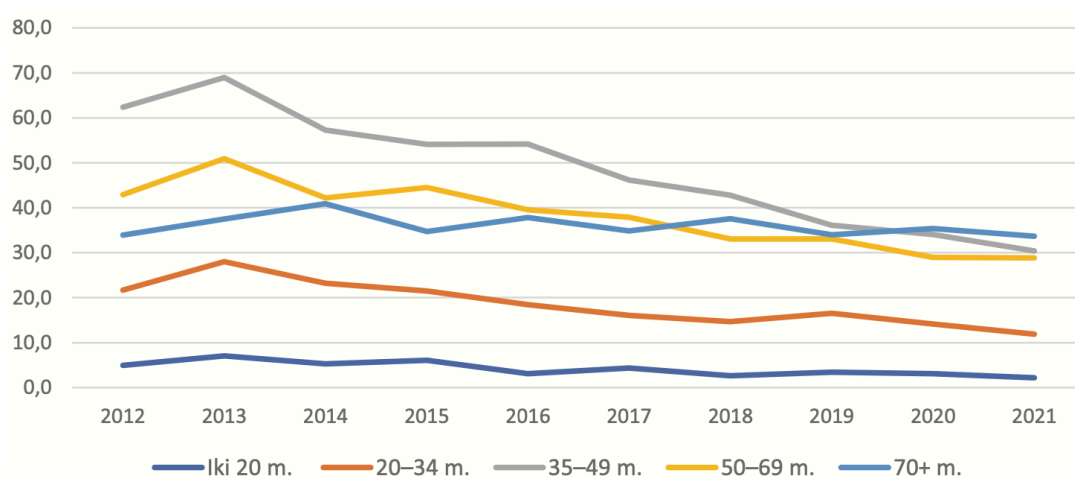

HI, 2023

3

Savižudybių rodikliai pagal amžiaus grupes

Vilniaus universitetas

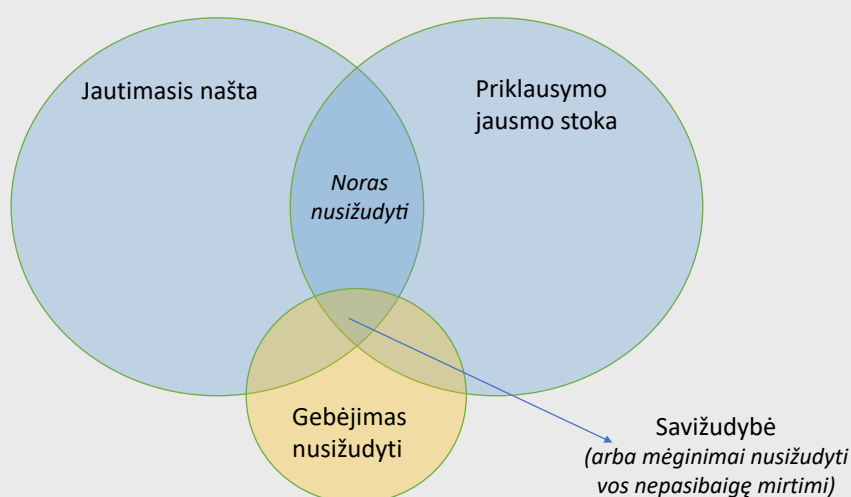

4

Savižudybės: teorijos vs. sociokultūriniai veiksniai

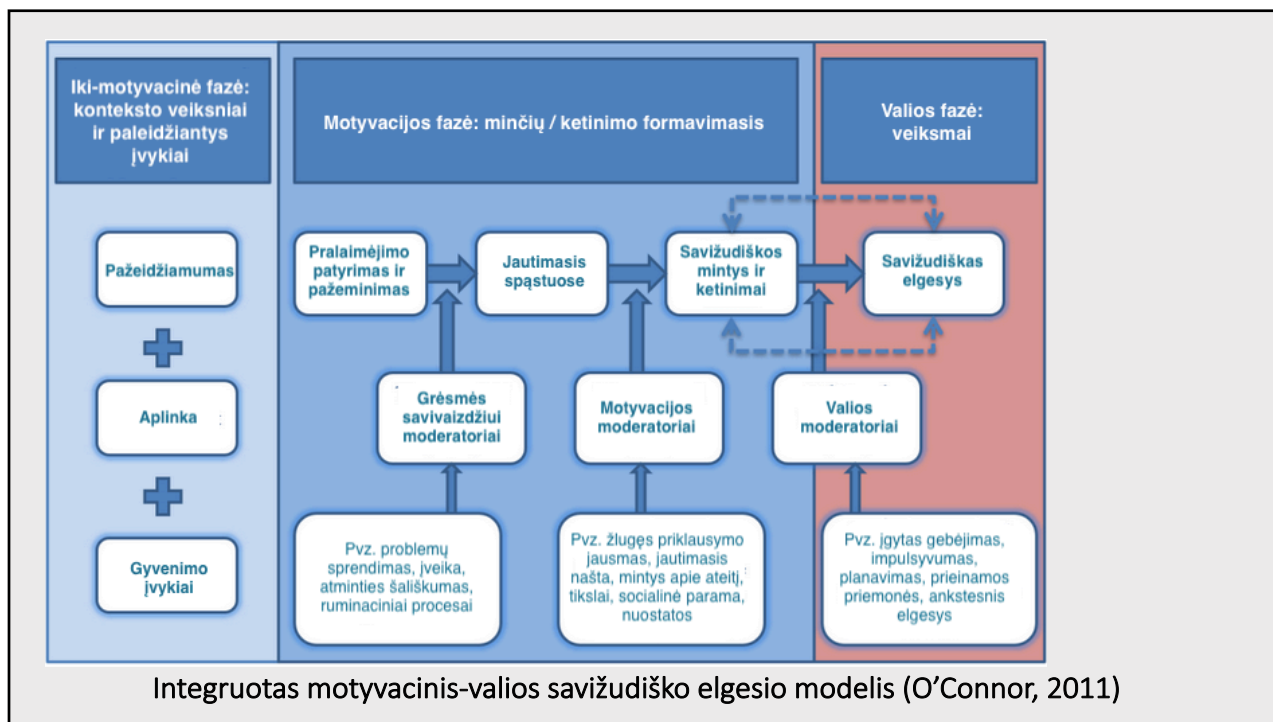
- Teorijos sukurtos kultūrose su mažais savižudybių rodikliais – ar jos taip pat veikia ir kai rodikliai dideli? (Lopez-Castroman et al., 2015)
- Tarpasmeninė-psichologinė savižudybių teorija (IPTS, Joiner, 2005)
 - Jautimasis našta
 - Priklausymo jausmo stoka
 - Įgytas gebėjimas nusižudyti
- Integruotas motyvacijos-valorios modelis (IMV, O'Connor, 2011)
 - Žlugimo ir spąstų jausmas
- Kuo unikali Lietuvos situacija?
 - Kultūriniai veiksniai (nuostatos į pagalbą, kultūrinės normos)
 - Lietuvos kultūroje išsiskiriantys veiksniai (alkoholio vartojimas, perfekcionizmas, neigiamos vaikystės patirtys)

5

Tarpasmeninė-psichologinė savižudybių teorija (IPTS, Joiner, 2005)

6

7

Savižudybės: teorijos vs. sociokultūriniai veiksniai

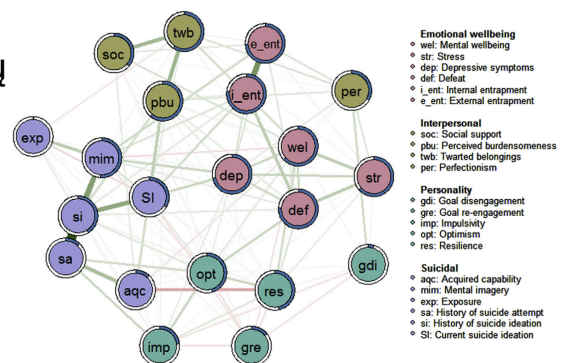
Vilniaus
universitetas

- Teorijos sukurtos kultūrose su mažais savižudybių rodikliais – ar jos taip pat veikia ir kai rodikliai dideli? (Lopez-Castroman et al., 2015)
- Tarpasmeninė-psichologinė savižudybių teorija (IPT, Joiner, 2005)
 - Jautimasis našta
 - Priklausymo jausmo stoka
 - Įgytas gebėjimas nusižudyti
- Integruotas motyvacijos-valios modelis (IMV, O'Connor, 2011)
 - Žlugimo ir spąstų jausmas
- Kuo unikali Lietuvos situacija?
 - Kultūriniai veiksniai (nuostatos į pagalbos siekimą, kultūrinės normos)
 - Lietuvos kultūroje išsiskiriantys veiksniai (alkoholio vartojimas, perfekcionizmas, neigiamos vaikystės patirtys)

8

Kuo naujas tinklo analizės požiūris?

- Pradėtas taikyti psichikos sutrikimų supratime
- Savižudybė kaip daugelio skirtingų tarpusavyje sąveikaujančių veiksnių rezultatas
- Tinklas dinaminis – vieno elemento pokytis lemia viso tinklo pokytį
- Savižudiškas elgesys/savižudybė – nulemta viso tinklo būsenos, ne atskirų elementų

De Beurs et al., 2019

9

Tyrimo tikslas

Pagal teorijas visi veiksniai (įskaitant sociokultūrinius) veikia suicidiškumą per pagrindinius teorinius konstruktus (Van Orden et al., 2010)

Ar tikrai taip yra?

Atskleisti teorijų nurodomų ir sociokultūrinių veiksnių sąveiką su suicidiškumu tinklo analizės požiūriu

10

Lietuvos
mokslo
taryba

Vilniaus
universitetas

Metodologija

Imtis:

Netikimybinė imtis su minimaliomis kvotomis pagal lytį, amžių ir gyvenamąją vietą
1873 dalyviai (amžius $M=43.61$ $SD=16.96$, 69.1% moterys)

Procedūra:

Klausimynas pildytas internetu ($n=1723$) ir popierinė versija ($n=150$)
Duomenų rinkimas: 2020 birželio-2021 balandžio mėn.

Analizė:

SPSS (regresija), Tinklo analizė naudojantis R (*qgraph*, *bootnet*, *NetworkComparisonTest* įskiepai)

Projekto finansavimą skyrė Lietuvos mokslo taryba (LMTLT), sutarties Nr. S-MIP-21-33

11

Klausimynai

Vilniaus
universitetas

Savižudiškumas:

- Savižudiško elgesio klausimynas – revizuotas (SBQ-R, Osman ir kt., 2001).

Teoriniai konstruktai:

- Tarpasmeninių poreikių skalė (INQ, Van Orden ir kt., 2012).
- Įgyto gebėjimo nusižudyti skalė – Bėbaimiškumas mirties atžvilgiu (ACSS-FAD, Ribeiro ir kt., 2014).
- Trumpa žlugimo ir spąstų jausmo skalė (SDES, Griffiths ir kt., 2015).

Simptomai

- Trumpoji AUDIT testo versija AUDIT-C (Saunders ir kt., 1993) ir alkoholio vartojimas emocijų slopinimui
- Paciento sveikatos klausimynas (PHQ-9, Kroenke et al., 2001)

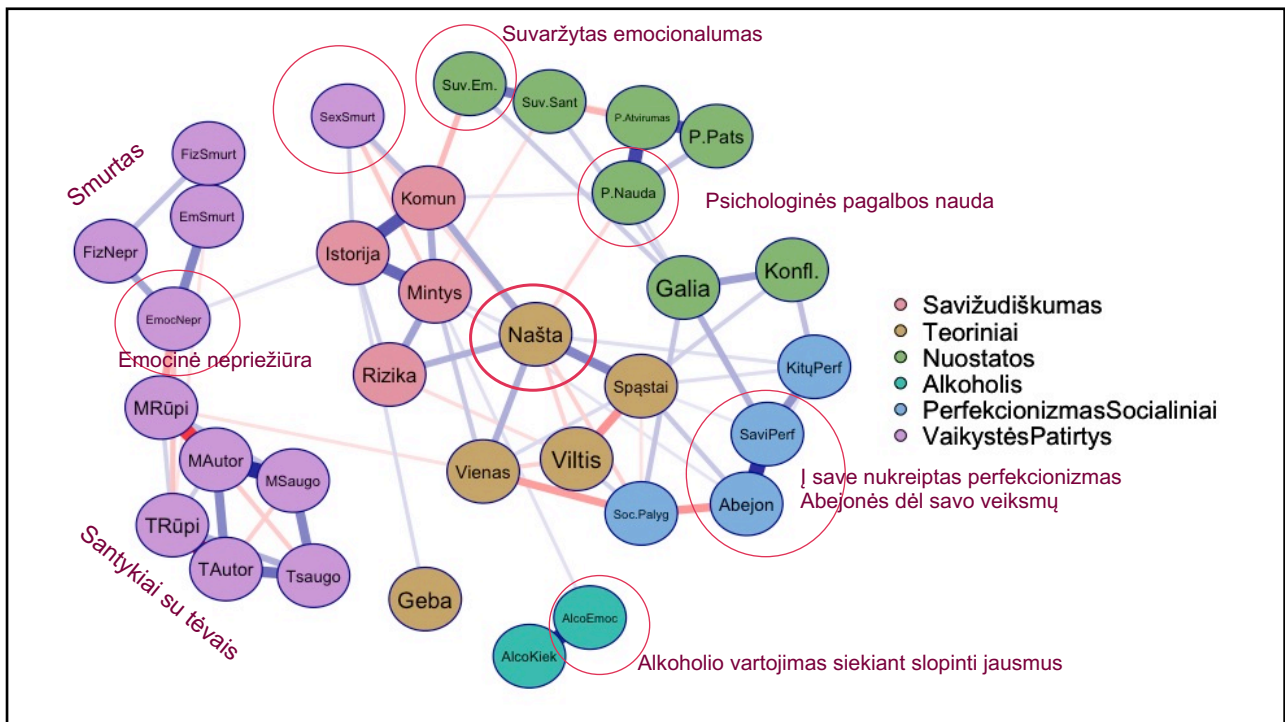
Kultūriniai konstruktai:

- Lyčių vaidmenų konflikto skalė – trumpa versija (GRCS, O'Neil, 1986)
 - Sėkmė, galia ir konkuravimas; Suvaržytas emocionalumas; Suvaržytas artimumas su kitais, Konfliktas tarp darbo ir santykių šeimoje)
- Nuostatų profesionalios psichologinės pagalbos siekimo atžvilgiu skalės trumpoji forma (Fischer & Farina, 1995).

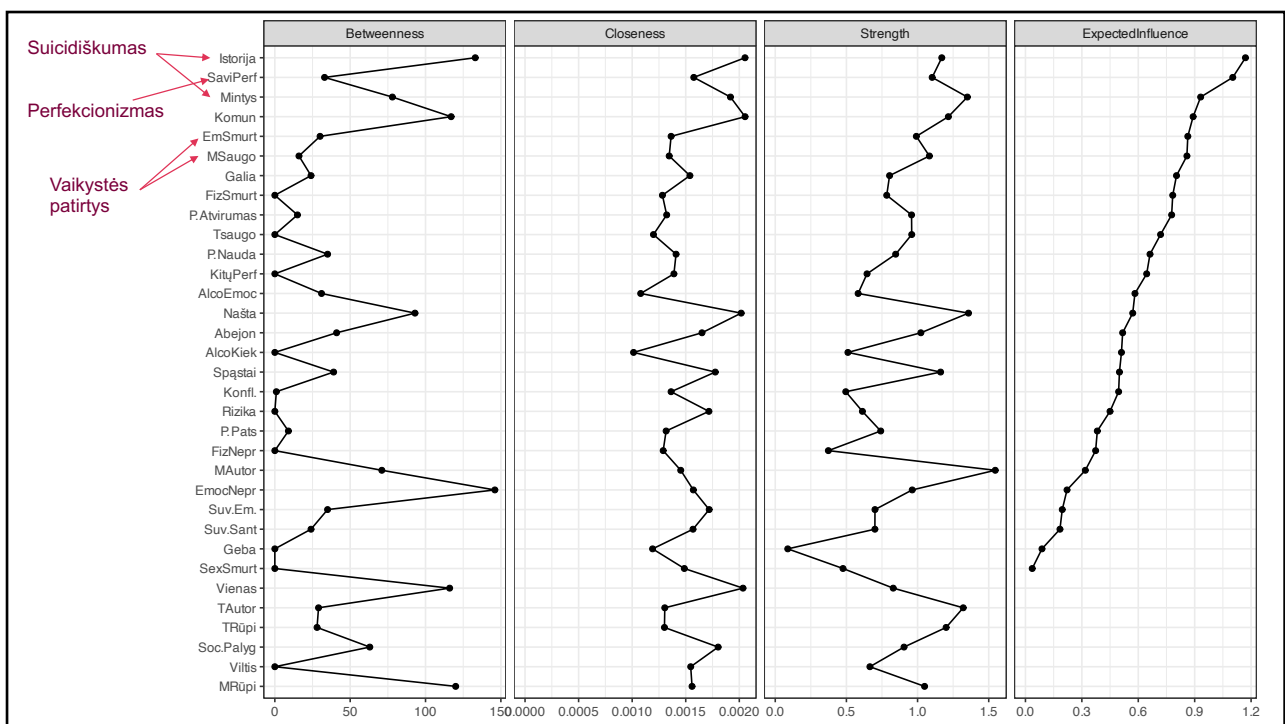
Kiti Lietuvai būdingi veiksniai:

- Didžiojo trejeto perfekcionizmo skalė (BTPS, Smith ir kt., 2016)
- Socialinio palyginimo skalė (Allan ir Gilbert, 1995).
- Vaikystės patirčių klausimynas (VPK, Gervinskaitė-Paulaitienė ir Barkauskienė, 2015).
- Tėvų ir vaikų ryšio skalė (PBI, Parker ir kt., 1979).

12

13

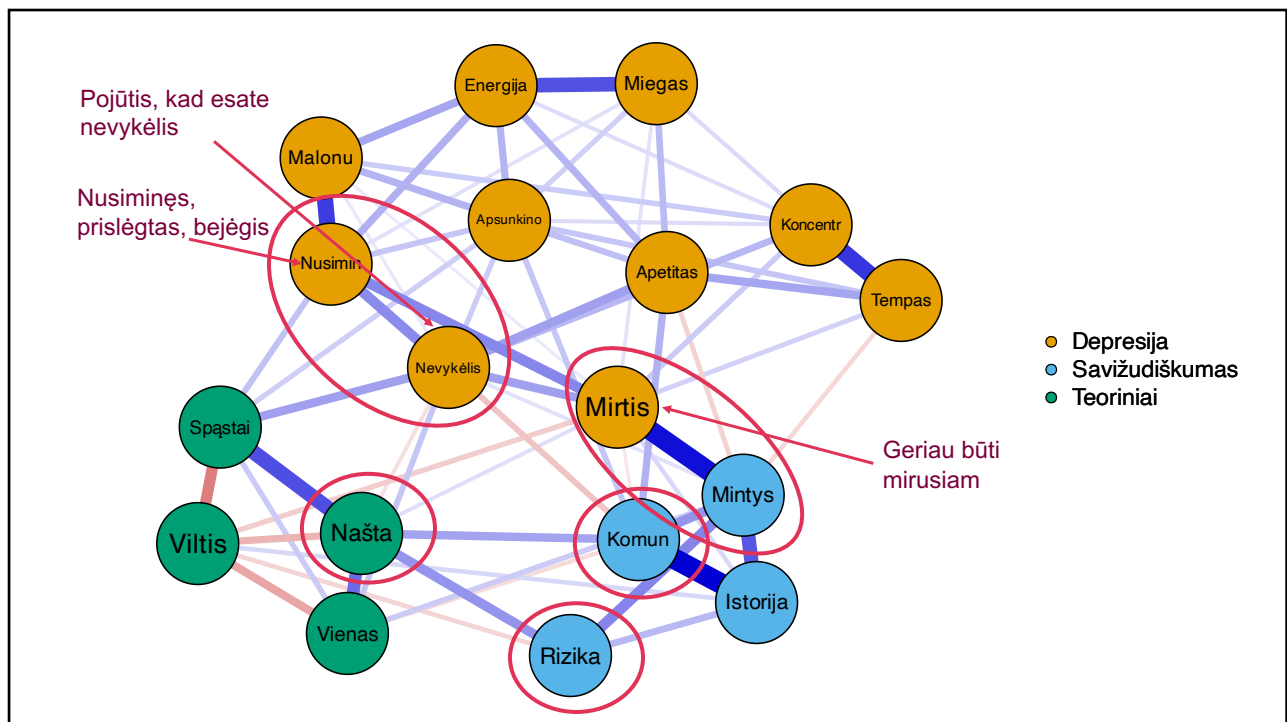
14

Seksualinė prievarta vaikystėje

Vilniaus
universitetas

		Nepatyrė	Patyrė
Iš jų:	Viso	1614 (87,2%)	236 (12,8%)
	Moterys	1076 (84,3%)	200 (15,7%)
	Vyrai	535 (93,9%)	35 (6,1%)
	Kita	2	1
Turėjo minčių apie savižudybę:			
	Kada nors gyvenime	862 (53,4%)	163 (69,1%)
	Pastarąjį mėnesį	311 (19,3%)	49 (20,8%)
	Mėgino nusižudyti	69 (4,3%)	29 (12,3%)

15

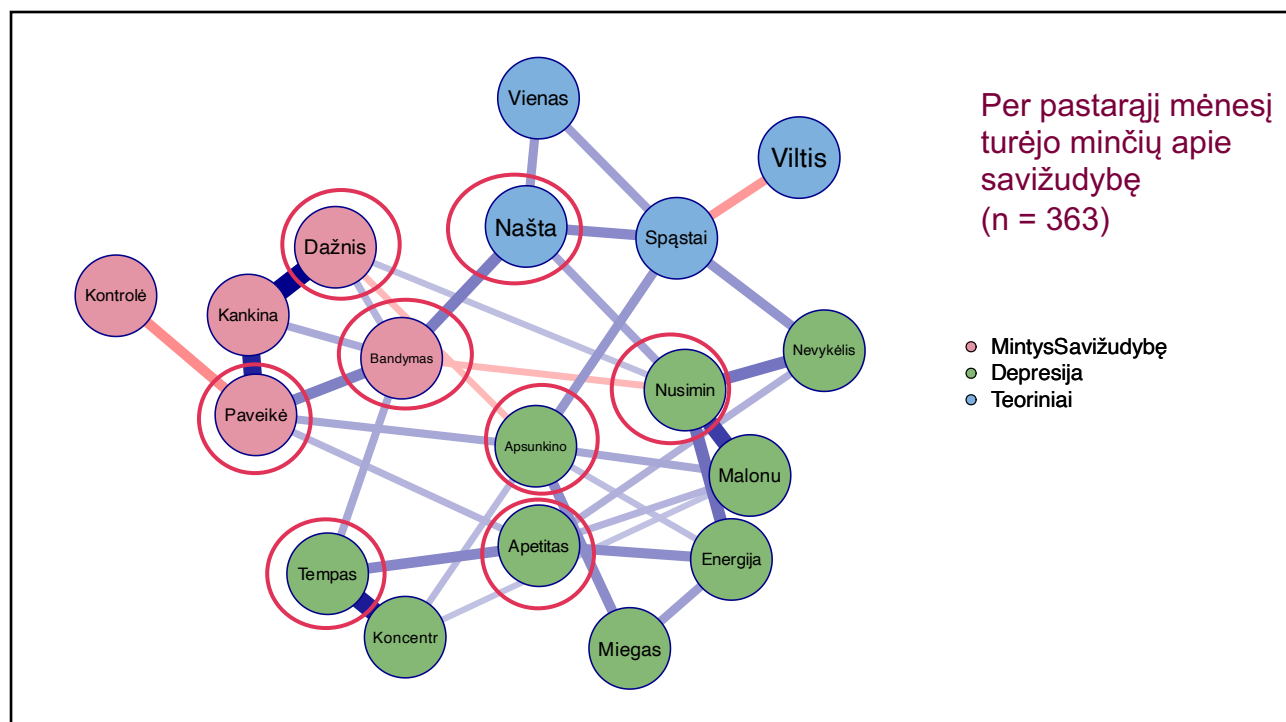
16

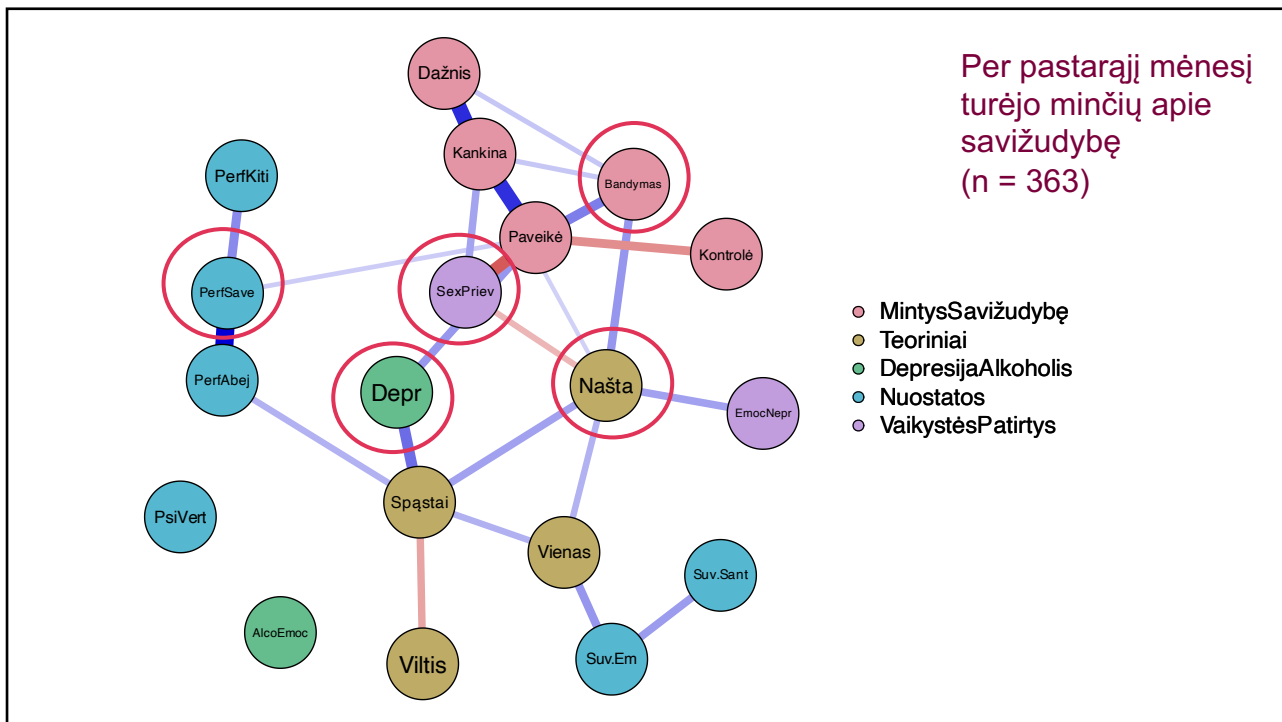
Vilniaus
universitetas

Kokie veiksniai susiję su dabartinių savižudiškų minčių stiprumu?

17

18

19

**Vilniaus
universitetas**

Amžiaus grupių skirtumai

20

Mintys apie savižudybę

	<30	30-49	50+	Viso
Kada nors gyvenime:				
Galvojo apie savižudybę (nors trumpalaikė mintis)	71%	56%	37%	53%
Planavo nusižudyti	34%	15%	9%	18%
Mėgino nusižudyti	7%	8%	2%	5%
Turėjo minčių apie savižudybę:				
Per paskutinius metus	48%	26%	13%	27%
Per paskutinį mėnesį	37%	17%	9%	19%

- 86 tyrimų metaanalizės duomenimis (Liu, Bettis & Burke, 2020):
 - epidemiologiniuose tyrimuose kada nors apie savižudybę yra galvoję 10,57 proc.
 - bendruomeninėse imtyse – 12,53 proc.
 - rizikos grupių imtyse – 25,36 proc.
 - psichiatrinėse imtyse – 47,03 proc.

21

	<30	30-50	50+
Ar turi minčių?	Įspėjimo jausmas		
	Emocinis apleistumas vaikystėje		
	Naštos jausmas		
	Vilties nebuvimas	Priklausymo jausmo stoka	
	Alkoholio vartojimas kaip sunkių jausmų valdymo būdas	Nevedęs, išsiskyręs	Moterys, aukštasis išsilavinimas, esant emociniams sunkumams
		Ankstesnis mėginimas nusižudyti, depresijos simptomai, savęs kaltinimas	Abejojimas dėl veiksmų
Minčių stiprumas	Jautimasis našta		
	Ankstesnis mėginimas nusižudyti		
	Depresiškas nebeprognozuoja minčių intensyvumo, jei įtraukiamas jautimasis našta		
	Matymas savęs kaip turinčio žemesnį socialinį statusą	Priklausymo jausmo stoka, suvaržyti santykiai su kitais	Blogesnė finansinė padėtis ir geresnė fizinė savijauta esant emociniams sunkumams

22

Ir kas dabar iš to?

Vilniaus
universitetas

- Savižudybė kaip sudėtingas daugelio tarpusavyje susijusių veiksmų rezultatas
- Jausmas kad esi našta ir rizika pereiti nuo minčių prie veiksmų
- Emocinės nepriežiūros patirties, perfekcionizmo ir apriboto emocionalumo svarba Lietuvos kultūroje
- Seksualinės prievartos vaidmuo
- Alkoholio vartojimas siekiant slopinti neigiamus jausmus
- Amžiaus tarpsnių ypatumai

Jaučiausi nemylėtas ir nesvarbus

Aš turiu būti tobulas ir abejoju dėl visko, ką darau

Man sunku parodyti savo emocijas kitiems

Jaučiuosi nusiminęs, bejėgis ir nevykėlis

Jaučiuosi, kad esu našta kitiems

23

Kas sunkiausia specialistams, dirbusiems su vėliau nusižudžiusiais pacientais

Vilniaus
universitetas

- Nebendradarbiaujantis pacientas (Paslaugų atsisakymas ar nutraukimas, pacientas nebuvo atviras konsultacijų metu, motyvacijos stoka)

„Ir nu visą laiką šiaip apie jį buvo tas toks, nu kad, atrodo, reikia nu va taip prisitraukt jį ir jisai taip nu slapstosi šiek tiek, pasilieka, užsidengia, nepasidalina iki galo.“

- Sunkumai vertinant savižudybės riziką (Neatskleidžia savižudiškumo, rizikos ženklų neaiškumas, rizika besikeičianti)

„Ir dabar retrospektyviai nu kažkaip galima ten va tų kabliukų tokių paieškot, bet tikrai nu pa... paties paciento toks vat buvo didelis nenoras į tai labai gilintis ir noras taip ateit padirbėt apie kitką.“

Rimkevičienė, J., Grigienė, D., Geleželytė, O., & Mažulytė-Rašytinė, E. (2023). „Nepribelsi ir nepasišnekėsi apie tai“: Psichikos sveikatos specialistų sunkumai teikiant pagalbą asmenims, kurie vėliau nusižudė. *Psichologija*, 68, 24–41. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2023.56>

24

Pagalbos iššūkiai

Vilniaus
universitetas

- **Savižudybių prevencija vyksta per ryšį, o šiai grupei sunku į tą ryšį ateiti**
 - Trukdo visuomenėje esanti stigma, ar gilus, vidinis įsitikinimas, paremtas ankstesne skausminga patirtimi?
 - Ketinimą kreiptis pagalbos lėmė ne stigma, ne žinios apie savižudybių prevenciją, bet ankstesnio pozityvaus kontakto su psichikos sveikatos specialistu patirtis (Maclean et al., 2023)
- Fokusas į rizikos vertinimą? Ar bendradarbiavimas?
- Biopsichosocialinis? Ar tik bio?
- Ar veikia algortimas? Tęstinė pagalba?

Kaip sudaryti sąlygas **patirti** dalinimąsi/palaikymą?

Pasinaudoti “**galimybių intervencijai langais**” kaip proga suteikti pozityvią bendradarbiavimo su specialistu patirtį

25

Vilniaus
universitetas

Dėkoju už dėmesį.

26